

KORT HISTORISK TILBAKEBLIKK

Det var fra kystkulturen Vevelstad valgte sitt prosjekt til Kulturminneåret-97. Dette ut fra at bygda gjennom alle hundre-år har vært knyttet til sjøen og fisket. Spor fra de fleste hundre-år er å finne, noen synbare andre skjulte. Gjennom historie og tradisjoner har vi et mangfold å ta av hvis vi nytter oss av kilde-stoffet og det som er bevart.

Vevelstad valgte i Kulturminneåret-97 bevaring av fortøyningsbolter/-ringer, og prosjektet «Tørnbolter/-ringer» ble satt ut i livet. Som prosjekt nr.2 ble Esøya – ”kystens største gjestebok» valgt. Begge prosjekter hører sammen som viktige kulturminner om ferdsel langs kysten der området rundt Hamn i Vevelstad var sentralt.

Gårdsnavnet Hamn, med tilliggende øyer og sund, er gammelt og kommer av gode havneforhold. Trygge havner har alltid vært viktige i kystleden i uvær og storm, men også i vindstille når en ventet på bøl. Ofte kunne de sjøfarende bli liggende flere dager og uker i påvente av vær og seilvind.

I 1095 finner vi Hamn nevnt i historien, da som skueplass for standrett og dødsdom, men også for det eneste kongebesøk Vevelstad har hatt, den gang av Magnus Barføtt. Kongen innhentet en opprørsflokk i Hamn, og to av lederne ble fanget og dømt til døden. Avrettingen fant sted på en markert holme i Hamnsundet - Vomma (Vambarholm). Historien forteller at de avrettede ble gravlagt på Esøya.

Senere foregikk det på Esøya en omfattende virksomhet med uttak

av kleberstein til bygningsmaterialer for ulike kirkebygg. Denne steinindustri har funnet sted til forskjellige tider i historien, uten at virksomheten er nevnt med et ord i samtidige dokumenterte kilder.

Fra tiden rundt år 1000 finnes runeinnskrifter, og fra begynnelsen på 1600-tallet er det hogget inn bumerker i klebersteinsveggene på Esøya .

Det var langtfra alle som kunne skrive sine navn på 1700-1800-tallet, men det er blitt ritet inn på hundrevis av skipsnavn, initialer og årstall helt frem til dette hundreår.

Hvem skapte denne ”Kystens gjestebok”?

Det var sjøfolk som lå værfast i Hamnsundet på tur nord- eller sørover , men bare et lite antall var på Esøya og skrev sine navn. Ut fra dette kan en trekke den konklusjon at trafikken gjennom Hamnsundet må ha vært svært stor.

Før midten av 1700-tallet og utover var det et borgerleie (handel) i Bryggevika , Hamn. Handelsvirksomheten var omfattende ut fra dokumentariske kilder. Tuftene etter borgerleie og fjæra der jektene ble dratt opp og overhalet finnes fortsatt.

Fortøyningsbolter /-ringer og bøyer var kjent brukt i middelalderen. Bolter/ringer ble satt ned i havneområder i leden for at skip som søkte havn kunne ta fast. Det tok tid for anordningen ble utbygd nordover. Først på 1800-tallet var flere bolter kommet i bruk også på Helgeland.

I 1832 ser vi at Ringvesenet, som det den gangen hette, fikk grunnseddel til å sette ned en fortøyningsbolt i Hamn. Siden ble

flere bolter satt ned i Hamnsundet, hele 10 i alt. Alle bolter/-ringer var merket med et varslingsmerke med hvite og svarte ringer malt på berget. Dette for at de sjøfarende kunne se hvor de kunne finne fortøyning og forhalingsplasser.

Vevelstads prosjekt i Kulturminneåret-97 var en omfattende registrering og fotografering av de forskjellige objekter.

Deretter følgende preparering med avrustning, jembehandling og oppmaling av et antall bolter og varslingsmerker. I

Hamnsundet var det hele 10 av de eldste boltene som ble oppusset.

Sammen med Esøya symboliserer disse en del av det mangfold av historie som knytter seg til Hamnsundet og kystkulturen.

Det er fortalt at det kunne ligge over 100 båter værfaste. og da var det liv og rørelse i Hamn.